

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Благодійний фонд сприяння розвитку освіти
імені Бориса Грінченка

Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки

**Матеріали V щорічної
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

● 9 квітня 2015 року
м. Київ

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Благодійний фонд сприяння розвитку освіти імені Бориса Грінченка

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

*Матеріали V щорічної
Всеукраїнської науково-практичної конференції*

**9 квітня 2015 року
м. Київ**

Київ – 2015

УДК 37.01(082)
ББК 74Я43+72Я43
Д70

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Протокол № 3 від 26 березня 2015 р.)

За загальною редакцією *Огнев'юка В.О.*,
доктора філософських наук, професора,
академіка НАПН України

Редакційна колегія:

В.О. Огнев'юк,
Л.Л. Хоружа,
В.В. Прошкін,
О.В. Дудар

Д70 Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної
науки : матер. V щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 09 квітня
2015 р. / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ;
за заг. ред. Огнев'юка В.О.; [ред. кол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа,
В.В. Прошкін, О.В. Дудар]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка,
2015. — 312 с.

УДК 37.01(082)
ББК 74Я43+72Я43

© Автори публікації, 2015

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015

УДК 37.02

Сінельнікова Н.О.,

викладач кафедри початкової освіти
та методик гуманітарних дисциплін
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті здійснено аналіз головних якостей особистості, а також форм та методів, які сприяють формуванню та розвитку культури мислення майбутнього вчителя.

Ключові слова: культура мислення, якості, методи, форми, майбутні вчителі.

Сучасна цивілізація вступила в таку стадію інформаційного розвитку, коли темпи культурних змін вимагають від людини вміння в найкоротший термін переробляти великі обсяги інформації, освоювати нові способи діяльності і своєчасно знаходити кваліфіковане вирішення професійних і соціальних питань. Зміни в країні, нові економічні відносини, реформи не можуть не впливати на систему освіти як головної ланки формування громадян України і вимагають застосування нових педагогічних методів, прийомів, засобів у формуванні особистості «мислячої», яка має власну думку, вміє ґрунтовно, логічно та чітко її довести.

Ключова роль у сучасних і майбутніх прогресивних змінах в освіті та суспільстві належить викладачу, вчителю. До них — професіоналів — у будь-який часовий період людства вимоги завжди високі, вони завжди перебували і перебувають у центрі уваги. Власне тому становлення нової генерації висококваліфікованих випускників вищих навчальних закладів, що володіють культурою мислення, є сьогодні одним зі стратегічних орієнтирів у модернізації вищої освіти.

Культура мислення займає особливе місце серед інших характеристик культурної людини, демонструючи особливу пізнавальну активність, відповідальність за збагачення, розширення соціокультурного простору, піклуючись про реалізацію власного особистісного потенціалу.

Становлення культури мислення забезпечує гнучкість свідомості майбутніх учителів, відкритість новому і незвичному, в тому числі вмінню рефлексивного ставлення до свого «Я», до моральної та соціальної відповідальності.

Культуру розглядають як досвід діяльності в тій чи іншій сфері буття, в цьому випадку — в процесі мислення, а не в розв'язанні тих чи інших завдань, відокремлених від практики існування. Сьогодні процес засвоєння нових знань студентами здебільшого зводиться до конспектування чи запам'ятовування. В такому разі не можна говорити про позитивні зміни в сприйнятті оточуючої дійсності, поки викладач і студенти не почнуть активно взаємодіяти один з одним, застосовуючи різноманітні види і форми роботи. А це вимагає від викладача та студента певного рівня філософської культури та знання прийомів і правил логічного мислення.

Відповідно до філософських тверджень, особистість зі сформованою культурою мислення має:

- по-перше, мати своє власне судження щодо тієї чи іншої проблеми або питання, тобто мислити самостійно і незалежно;
- по-друге, уявляти себе на місці іншого, ставати на його точку зору, завдяки чому досягається широта образу думок;
- по-третє, завжди діяти у злагоді з самим собою, дотримуючись послідовності мислення, уміння широко і самостійно міркувати, аналізувати, мислити не фрагментарно, а системно [1, 96–98].

Високий рівень розвитку культури мислення допоможе сучасному майбутньому вчителю досягти успіху в соціумі, сформувати культуру мислення у своїх вихованців. На жаль, у нинішніх закладах освіти недостатньо приділяється уваги формуванню культури мислення майбутніх учителів. Тому виникає об'єктивна необхідність всебічного вивчення цього феномену.

Проблему становлення, розвитку та формування культури мислення досліджують такі вітчизняні вчені як: А.В. Віннік, М.Є. Максюта, О.В. Марченко, О.Я. Митник, І.Л. Сіданич, О.А. Халабузар та ін. Серед зарубіжних учених ця проблематика досліджується: О.С. Анісімовим, Л.П. Безугловою, С.Ф. Мустафіною, Л.Н. Фаткуловою, Ф.Х. Хайруліною та ін.

Культура мислення не дана людині від народження, її становленню передують накопичений роками досвід, знання, уміння, навич-

та ставлення особистості до навколишнього світу. Під формуванням культури мислення розуміють процес і результат розвитку особистості під дією навчально-виховного потенціалу ВНЗ, спадковості, зовнішніх факторів.

Для того, щоб сформувати культуру мислення, майбутній педагог має володіти певним набором якостей, які забезпечують високий рівень професіоналізму майбутніх учителів у конкретних умовах складного сучасного педагогічного процесу. Наведемо класифікацію основних особистісних якостей учителя, які є важливими для здійснення конструктивної взаємодії з учнями.

Домінантні якості: емпатія, урівноваженість, доброта і доброзичливість, справедливість, чесність, толерантність, педагогічний оптимізм, педагогічний такт, гнучкість, почуття гумору.

Периферійні якості: срудіція, зовнішня привабливість, ініціатива, цілеспрямованість, динамізм, педагогічний і життєвий досвід.

Негативні якості: схильність виділяти улюблених учнів з-поміж інших, мати «мазунчиків» у класі, виявляти симпатії та антипатії; будувати стосунки залежно від свого емоційного стану, підпадати під хвилі настрою. До негативних якостей слід також віднести мстивість — прагнення зводити рахунки, запальність, імпульсивність, відсутність витримки, зарозумілість — підкреслення власних переваг, неухважність, забудькуватість.

Професійно-педагогічні протипоказання: недовіра, шкідливі звички, зовнішня і моральна неохайність, грубість, рукоприкладство, безпринципність, безвідповідальність, припущення гідності школярів (у тому числі даючи їм прізвиська), мстивість [9, 42].

За умов володіння всіма чи більшою кількістю позитивних якостей, майбутньому вчителю буде легше сформувати культуру мислення як свою, так і вихованців.

Практика неодноразово доводила, що оволодіти усіма методами, прийомами, формами навчально-виховного процесу, не володіючи позитивними особистісними якостями, ґрунтовними знаннями, вміннями та навичками, дуже важко. Їх відсутність потребує громіздкої роботи майбутнього учителя над собою.

У навчально-виховному процесі виділено основні форми викладання, які сприяють формуванню культури мислення. Це такі,

як: заняття-дослідження, факультативи, проблемний семінар, пошукова самостійна робота (індивідуальні завдання, творчі завдання, творчі роботи), лабораторно-практична робота, нестандартні заняття (заняття-мандрівка, заняття-конференція, заняття-змагання тощо), навчальна конференція, контрольне тестування, педагогічна практика.

Для того, щоб розвинути та сформувати культуру мислення майбутнього учителя, викладачеві необхідно у процес навчання впроваджувати такі методи: роботу з джерелом інформації, проблемну лекцію, викладання-діалог, евристичний пошук (евристична бесіда-пошук), метод проблемного викладу, дослідницький метод (метод колективного пошуку оригінальних ідей, метод розв'язування творчих завдань і робіт, лабораторний експеримент), навчально-рольові ігри (мікровикладання, рольові диспути, рольові ігри) тощо [6, 37].

Розкриємо суть окремих методів навчання.

Робота з джерелом інформації. Пошук інформації — це завжди наполеглива інтелектуальна праця, що повсякчас потребує свого вирішення та удосконалення. Нині без знання системи пошуку студентам і викладачам важко зорієнтуватися, добираючи потрібну інформацію. Тому ефективність пошукової роботи залежить насамперед від:

- чіткого уявлення про загальну систему наукової інформації;
- знання всіх можливих джерел інформації зі своєї спеціальності;
- вміння вибрати найбільш раціональну схему пошуку відповідно до завдань та умов;
- наявності навичок у використанні допоміжних бібліографічних та інформаційних матеріалів [4, 27].

Викладання-діалог. Реалії освітнього буття вимагають від педагога володіння навичками і теоретичними знаннями діалогу. Останній сприяє реалізації творчого злету та розвитку наукового спілкування.

Науковці виділяють такі види діалогу:

- 1) діалог-суперечка;
- 2) діалог-конфіденційне пояснення;
- 3) діалог-емоційний конфлікт;
- 4) діалог-унісон [5, 185].

Для полегшення підготовки до проведення бесід, семінарів і практичних занять майбутньому викладачеві необхідно опанувати всіма видами діалогу.

Щоб підвищити ефективність діалогу і посилити активізацію наукового спілкування, викладачеві варто продумати і підібрати для аналізу окремі конкретні ситуації, обговорення яких становило б інтерес для студентської аудиторії.

Відомі різні типи ситуацій:

- ситуація-ілюстрація, коли за допомогою конкретного епізоду, випадку, події з реальної практики можна застосовувати аналогічні прийоми аналізу, той чи інший спосіб розв'язання проблеми;
- ситуація-вправа, коли за допомогою конкретної ситуації підсилюється інформація, краще і надійніше запам'ятовується те, що буде потрібно надалі;
- ситуація-оцінка, коли конкретна ситуація має різні оцінки залежно від методичного моменту;
- ситуація-проблема, коли визначаються лише окремі умови і моменти, що відбуваються. Необхідно осмислити цю ситуацію, сформулювати саму проблему і запропонувати варіанти її розв'язання [5, 178–179].

Зазначений метод є найефективнішим для аналізу, синтезу, систематизації та класифікації наукової інформації, що сприяє формуванню операційного мислення.

Евристичний пошук, або метод дослідження і відкриття (евристична бесіда). Це особливий метод ведення діалогу, навчання, що ґрунтується на системі навідних питань, які спонукають співрозмовника до самостійного розв'язання проблеми.

Сутність зазначеного методу дослідження полягає в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом чи самостійно сформульованих пізнавальних завдань. Це відбувається під керівництвом педагога або на основі евристичних програм (зокрема, і комп'ютерних) і вказівок.

До різновидів зазначеного методу належить евристична бесіда, що є одним зі способів активізації мислення, спонукання до пізнання. Вона спрямована на активізацію розумової діяльності студентів шляхом створення проблемних ситуацій, які вирішуються за допомогою висунення гіпотез, генерацій ідей, порівнянь, зіставлення фактів тощо.

Серед основних особливостей методу евристичної бесіди науковці виокремлюють такі: знання не пропонуються у готовому вигляді, а їх потрібно здобувати самостійно; викладач організовує не повідомлення чи виклад знань, а їх пошук за допомогою різних засобів; студенти самостійно доходять висновків під керівництвом викладача [2, 283].

Застосовуючи евристичну бесіду, викладач уміло поставленими запитаннями скеровує думки студентів на розуміння ними суті вивчаного матеріалу, цим самим надаючи їм можливість аналізувати та оцінювати його, виявляючи свою творчу активність.

Метод проблемного викладу. Сутність проблемного викладу полягає в тому, що у процесі навчання докорінно змінюється характер і структура пізнавальної діяльності студента, що сприяє розвитку творчого потенціалу. Як і попередній метод, метод проблемного викладу матеріалу потребує ґрунтовної наукової підготовки викладача. Його головною метою є стимулювання пізнавальної діяльності студентів, активізація здобутих знань, досвіду мисленневих процесів задля побудови власних висновків з доказовою базою [8, 278].

Дослідний метод передбачає створення у процесі навчання ситуацій проведення наукового досвіду (експерименту); виконання навчально-дослідницьких завдань; проведення студентом експерименту; являє собою сукупність логічно пов'язаних навчальних проблем, у процесі розв'язання яких майбутній педагог відкриває для себе нові знання про об'єкт дослідження, способи і методи мисленнєвої діяльності [7, 287]. Його сутність передбачає таке:

- формулюється проблема, на розв'язання якої відводиться певний відрізок навчального часу;
- знання студентам не повідомляються. Вони самостійно здобувають їх у процесі розв'язання (дослідження) проблем, порівнюючи різноманітні варіанти отриманих відповідей. Засоби для досягнення результату також визначають самостійно;
- діяльність викладача потребує оперативного управління процесом вирішення проблемних завдань;
- навчальний процес характеризується високою інтенсивністю, навчання супроводжується підвищеним інтересом, здобуті знання відзначаються глибиною, міцністю, дієвістю [3, 479].

Застосування цього методу вимагає високого кваліфікаційного рівня викладача і, відповідно, належного рівня підготовки студента.

Вибір одного із розкритих методів і певної форми навчання, їх раціональне поєднання і співвідношення дають позитивні результати у процесі формування культури мислення майбутнього педагога.

Висновок. Нинішня педагогічна освіта, що має у своєму розпорядженні традиційний набір підручників, посібників з навчальних дисциплін, безліч навчальних видань, наукових досліджень, часто не акцентує увагу на ті мало досліджувані проблеми, які відіграють важливу/не останню роль у навчальному процесі. Адже для того, щоб майбутні українські студенти могли конкурувати зі студентами інших європейських країн, ми маємо навчити їх мислити, формувати особисте бачення світу і здатність вступати у діалог, виробляти вміння самостійно приймати рішення, бути цілеспрямованими і послідовним у своїх діях та вчинках, більше надавати уваги самовихованню. Тобто навчати тому, що дисциплінує розум, гарантує високий рівень розвитку культури мислення, сутність якої полягає у адекватному відображенні людиною в поняттях та інших розумових формах об'єктивної логіки буття і свого особистого існування.

Оскільки культура мислення характеризується логічною стрункістю та доказовою базою, опорою на факти і точність у висновках, широтою суджень та глибиною розуміння об'єктивних процесів, сукупністю методів і прийомів дослідження дійсності, вона потребує величезної роботи над собою, яка буде сприяти процесу соціалізації майбутнього вчителя, розвитку його навчальних та професійних успіхів, творчих досягнень.

Джерела

1. Віннік А.В. Концептуальний зміст предмета філософії та філософська культура мислення в їх значенні для становлення активної соціально-творчої дії сучасної особистості / А.В. Віннік // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури : Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. — С. 96–99.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : Навч. посібник / Н.П. Волкова. — К. : Академвидав, 2009. — 616 с.

3. Зайченко І.В. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-ге вид. / Зайченко І.В. — К. : Освіта України, 2008. — 528 с.
4. Кузнецов И.Н. Информация: сбор, защита, анализ : Учебник по информационно-аналитической работе / И.Н. Кузнецов. — М. : Изд. Яуза, 2001. — 88 с.
5. Малахова Ж.Д. Викладання соціології: досвід інноваційних прийомів : Навч. посібник / Ж.Д. Малахова, В.М. Огаренко. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 280 с.
6. Митник О.Я. Як навчити дитину мистецтва мислення / Педагогічна психологія : Навч. посібник // О.Я. Митник. — К. : Початкова школа, 2006. — С. 31–43.
7. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. для вузів / В.Л. Ортинський. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.
8. Педагогіка професійного образования / Под ред. В.А. Сластенина. — М. : Издательский центр «Академия», 2004. — 368 с.
9. Сіданич І.Л. Професійна компетентність учителя щодо формування культури мислення учнів / І.Л. Сіданич. — К. : Початкова школа, 2008. — № 7. — С. 42.

В статье проведен анализ главных качеств личности, а также форм и методов, способствующих формированию и развитию культуры мышления будущего учителя.

Ключевые слова: культура мышления, качества, методы, формы, будущее учителя и др.

This article analyzes the main qualities of personality as well as the forms and methods providing formation and development of future teacher's culture of thinking.

Key words: culture of thinking, quality, methods, forms, future teachers.

Наукове видання

**ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ**

Матеріали V щорічної
Всеукраїнської науково-практичної конференції

9 квітня 2015 року
м. Київ

За подані матеріали відповідають автори.

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали: *Л.В. Потравка, О.А. Марюхненко,*
Л.Ю. Столітня, Т.В. Нестерова, Т.М. Піхота, Н.І. Погорєлова

Поліграфічна група: *А.А. Богадельна, Д.Я. Ярошенко, О.М. Дзень,*
Г.О. Бочарник, В.В. Василенко

Підписано до друку 08.04.2015 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 18,14. Обл.-вид. арк. 17,78. Наклад 80 пр. Зам. № 5-036.
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Воровського (Бульварно-Кудрявська), 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

